

Santa Muerte, a védelmező Halál kultusza Mexikóban

Belovári Anita¹

Abstract **Santa Muerte, the Cult of Protective Death in Mexico.** The purpose of this paper is to analyze the rapidly growing cult of the unofficial Mexican folk saint Santa Muerte. She looks like the Grim Reaper: she wears a robe and hood and holds a scythe and globe in her hands. Santa Muerte is the female personification of death itself. In the eye of the public, she is the patron saint of drug cartels, because of her portrayal in the media. But the majority of her devotees are not cartel members. They are housewives, police officers, taxi drivers, lawyers, doctors, businessmen, street dealers, etc. More than 5 million people on both sides of the Mexican–USA border. However the Catholic Church rejects the cult of the skeleton saint. She is very controversial and very versatile, protects the deceived women, LGBT people, prostitutes and others of whom the Catholic Church does not approve. She has a rich European and pre-Christian history, but what is her future?

Keywords popular religion, cult, folk saint, death, drogcartels,

Széles körben ismert tény, hogy a mexikóiak viszonya a halállal eltér az világ egyéb országaiban elterjedt konvencionális hagyományoktól. Az elkerülhetetlen elmúlás gondolatát azzal teszik elviselhetőbbé, hogy megszelídítik annak képviselőjét, a csontváz alakban ábrázolt kaszást. A halállal kapcsolatos tradíciók évenkénti csúcspontját itt is az október végi – november eleji Mindenszentek – Halottak napja ünnepek jelentik, amelyet többnapos fesztivál, a Los Dias de Muertos (Halottak napjai) keretében ünneplik meg. Vidám vacsorákra várják az elhunytakat, fieszta és tűzijátékok jellemzik az ünnepet. Az enyészet e derűs értelmezése visszaköszön a megszemélyesített halálábrázolásokon. Szintén nem szokványos, hogy a jókedvű csontvázfigura gyakran nőnemű, amely a mexikói kultúrában művészi szinten is megjelenik. A vég e képviselője névvel is bír: La Catrina. Atyjának Jose Guadalupe Posada (1852-1913) karikatúraművészt tekintik, aki a 19–20. sz. fordulóján alkotta nagy népszerűségnek örvendő ún. calavera figuráit, amelyekben csontváz alakok közvetítenek szatirikus társadalmi üzeneteket.² Közülük a leghíresebb a La Catrina, egy vidám csontváz, elegáns női ruhában, utalva az üzenetre:

1 Kaposvári Egyetem, Pedagógiai Kar
Email: belovari.anita@ke.hu

2 Pallag Zoltán: Az akasztófahumorista: José Guadalupe Posada (1852-1913) <http://kunszt.reblog.hu/az-akasztofahumorista-jose-guadalupe-posada-1852-1913> [2015.07.29]

a halál mindenkit elér. A La Catrina példátlan népszerűsége tett szert, bevonult a mexikói népművészetbe, de olyan művészeket is megihletett, mint Diego Rivera, vagy Frida Kahlo.

Talán nem véletlen, hogy egy női figura vált ilyen erős jelképpé, hiszen a mélyen vallásos mexikói társadalom által a kereszténység legnagyobb tisztelettel körülvett megtestesítője szintén egy nő: a Guadalupei Szűzanya, Mexikó védőszentje. Őszinte hódolattal körülvett alakja a legenda szerint 1531-ben jelent meg egy Juan Diego nevű megkeresztelt indiánnak – nem mellesleg a nép egyszerű fiának –, és a körülötte kialakuló kultusz segítette a meghódított és áttérő indiánoknak elfogadni az új vallást. A 16. sz. óta az iránta érzett hitbuzgó hevület töretlen.³

Tanulmányunk tárgya, a csontváz alakban tisztelt népi szent: Santa Muerte a fent említett hölgyek méltó társa, egyikükre külsejében, másukra az őt körülvevő imádatban emlékeztetve.

Santa Muerte története és eredete

Santa Muerte egy csontvázasszony, csuklyás köpenyt visel, a Halál maga női formában. Aszexuális csontteste ugyanakkor nem utal nőiességre, ez leginkább öltözkéiben, illetve hajviseletében nyilvánul meg. A szobrokon megjelenő ábrázolásai azonban változatosak, feltűnhet, mint apáca, a Szűz(anya), mennyasszony, vagy akár királynő.⁴ Egyik kezében kaszárt tart, a másokban általában földgömböt. A médiában kimondottan negatív kép él róla, köszönhetően a ténynek, hogy nagyon népszerű a drokartellek tagjai körében, akik szobrok formájában és oltárokon imádják; ugyanakkor korántsem csupán ők, hiszen védelmezője a lenézett és megcsalt nőknek, az LMBT társadalomnak, a prostituáltaknak és mindazoknak, akikkel szemben az egyház és a közvélemény nem elfogadó. Híveinek száma – akik között az előbbieket mellett a közösség megbecsült és oszlopos tagjai is feltűnnek – a becslések szerint több mint ötmillió és egyre nő. Népi szentről van szó, akit a hivatalos egyházak támadnak és megtagadnak. Sokszínű és sok funkcióval bír, azonban kétségkívül ambivalens erkölcsileg, s bár sokak számára nyújt vigaszt, ideológiát teremt morálisan elfogadhatatlan tettekhez.⁵

Történetére nehéz fényt deríteni, hiszen a legutóbbi időig titokban imádták. Egyes vélemények az 1940-es évekig vezetnek vissza,⁶ de az sem kizárt, hogy jóval régebb óta lappangó hiedelemről beszélhetünk.

Azzal többé-kevésbé mindenki egyet ért, hogy alakjában prekolumbiánus és keresztény elemek keverednek. Kivétel például Claudio Lomnitz antropológus, aki nem támogatja a hódítás előtti időkre visszavezető nézetet, inkább Rey Pascualitot, egy nem túl ismert guatemalai szentet nevez meg lehetséges előképként.⁷

3 Wolf, Eric 1958. A Guadalupei Szűz – Mexikó nemzeti szimbóluma. Eredeti megjelenés: *Journal of American Folklore*, LXXI (1958), 34-39. www.sze.hu/mtdi/gyoreuro/a/R%E9sztematik%E1k/WOLFGUAD.DOC [2015.07.25]

4 Chestnut, R. Andrew 2012b. Santa Muerte: Mexico's Devotion to the Saint of Death. Megjelenés: 2012. augusztus 3. http://www.huffingtonpost.com/r-andrew-chestnut/santa-muerte-saint-of-death_b_1189557.html#s593726 [2015.07.25.]

5 Death as a Woman: The Rise of the Cult of Santa Muerte in Mexico and the United States. <http://www.inter-disciplinary.net/at-the-interface/wp-content/uploads/2013/03/Hedenborg.pdf> [2015.07.26.]

6 A kitalált egyház vállalja a melegek esketését Mexikóvárosban. Megjelenés: 2010. január 11. <http://www.hatter.hu/hirszolgalat/a-kitalalt-egyhaza-vallalja-a-melegek-esketeset-mexikovarosban> [2015.08.01.]

7 Lomnitz, Claudio 2008. *Death at the Idea of Mexico*. New York: Zone Books, 581 p.

Úgy tűnik a prekolumbiánus származás, miszerint Miktlszánszivatl halálistennő, az alvilág és halál istenének felesége lenne Santa Muerte őse, meglehetősen távolinak tűnik, mégsem megkerülhető, mert sokat hozzátesz a mexikóiak halállal kapcsolatos szokásainak, érzelmeinek megértéséhez. A spanyol hódítás előtti azték lakosság életében – az emberáldozatokról mindannyian hallhattunk – a halál központi szerepet játszott. „A változáshoz, az egyén halálához és a világ elmúlásához kötődő nézeteik oly mélyen gyökereztek, hogy az aztékokat tulajdonképpen az elkerülhetetlen pusztulással rögeszmésen foglalkozó népnek is lehet nevezni. Ugyanakkor épp ez a rögeszmesség készítette őket arra, hogy megtalálják a bizonytalanság és a halál meghaladásának módját.”⁸ Egy nép mentalitásába ilyen mértékben beépült hiedelem nyilván nem múlhatott el nyomtalanul. Ráadásul az önként vállalt halál fontos része volt teremtésmítoszaiknak is, így megkülönböztetett tisztelettel kezelték. Az azték mítoszok szerint „a jelenlegi kort négy másik kor vagy világ előzte meg.”⁹ Minden világ születése egy új, jobb világ születését előlegezte meg. A miénk az ötödik világ, avagy „nap”. Az alvilág istenei jelentős szerepet játszanak e világ megszületésében, mivel az ötödik nap lakóit Ketzalkoatl a negyedik nap holtainak csontjából tervezte megteremteni. A csontok megszerzéséhez az alvilágból, természetesen szüksége volt annak uralkodóinak beleegyezésére. Bár ez megtörtént, később Miktlántekutli halálisten meggondolta magát, így a vállalkozás csak nagy nehézség árán volt megvalósítható. Végül sikerült. Van azonban a mítosznak egy másik vonulata, ami szintén mindenképpen megemlítendő. Nevezetesen, hogy az ötödik nap az istenek önfeláldozása révén jöhetett létre. Az istenek megegyeztek, „hogy feláldozzák magukat és elfogadják a halált, ezzel biztosítva a Nap ragyogását és égi mozgását.”¹⁰ Ezek után az emberek számára már nem volt nehéz levonni a végső következtetést, ami egyben megalapozta a dicső halál elfogadását és részben magyarázza az emberáldozatok legitimálását: „Éppen ezért a Nap mozgását biztosítandó embereket kell feláldozni, így hálálva meg Tonatiunak [a Nap Istene, az első önfeláldozó, B.A.], amit tesz, egyúttal táplálni is őt.”¹¹

Bár az azték alvilági istenpárt szintén szokták csontvázként ábrázolni, mégis egyértelműnek tűnik, hogy Santa Muerte külső megjelenésének valódi előképe Európa hiedelmeiben keresendő. A középkori európai mentalitásban rendkívül fontos szerepe volt a halálról folytatott diskurzusnak, hiszen a hívek számára az erkölcsös életre való ösztönzés egyik legkézzelfoghatóbb eszköze volt a túlvilággal való riogatás. A bűnösöket „arra kellett biztatni, hogy fogadják megbékélve az életből való eltávozás pillanatát, de még inkább e pillanat fenyegető közelségére kellett emlékeztetni őket, hogy még időben megbánhassák bűneiket... Ez a téma népszerűbb volt a középkor századaiban... mert az olyan időkben, amikor az élet jóval rövidebb volt a mainál, s a szinte szüntelen háborús állapotok közepette élő emberek élő emberekkel könnyen végzett egy-egy járvány, vagy éhínség, a halál elkerülhetetlensége mindenütt jelenvalónak látszott...”¹² Az erősen aktuális téma természetesen maga után vonta a korabeli művészeti megjelentést is. A mélyben rejtőző gondolat: a Halál diadalt arat mindenkin, nem számít a kor, a külső, az anyagi és társadalmi állapot [v.ö. fentebb La Catrina]. „A 14. sz.-ban Itáliából terjedt el a Halál diadala képtípus, amely az apokaliptikus lovas jelmezébe öltözött csontváz képében megszemélyesülő Halál alakját állítja

8 Aguilar-Moreno, Manuel 2008. Élet az aztékok földjén. Debrecen: Gold Book Kft, 238.p.

9 U.o. 209.p.

10 U.o. 211. p.

11 U.o. 211.p.

12 Eco, Umberto (szerk.)2007. A rútság története. Budapest: Európa, 62.p.

szembe a tehetetlen élőkkel.”¹³ A kérdés továbbgondolása hozta létre a „haláltánc” motívumot és ábrázolást, amely ikonográfiailag a 15. sz.-ra alakult ki. Ebben fontos szerepet játszott az 1348-tól Európában időről időre dúló pestis, amely „alapélményé” [tette] a válogatás nélkül taroló halál bizonyosságát és az elmúlás órájának bizonytalanságát. A halál alakjának kialakulására mind a verbális, mind a képi megjelenítés utánzó jellege hatással volt: az efemer költészet a holttestet gyakran fizikai valójában részletezte, a síremlékek figurális ábrázolatain az oszló tetemek szimulatív látványa szembesített a halál kegyetlenségével.”¹⁴ Ezen hatások alakították a megszilárduló köpenyes, csontvázszerű, kaszával – erre az attribútumra feltétlenül szükség volt a holtak learatásához – megjelenő Halál alakját, amelyet a mélyen vallásos spanyol hódítók magukkal vittek az Újvilágba.

A vallás szerepe az új területek integrálásában nehezen felbecsülhető. A 15-16. sz.-ban a katolikus egyház még Európában is államalkotó tényező. Nem meglepő tehát, hogy a gyarmatokon is elsődrendű szerepe volt az új normák elterjesztésében. „A spanyol politikai intézmények és társadalmi szervezetek bevezetése mellett a spanyolok Mexikóban a saját vallásukat is ráültették a bennszülött lakosságra... tisztában voltak vele, ha a bennszülött társadalmat át akarják alakítani, akkor a bennszülött hitrendszereket is be kell építeniük saját katolikus dogmáik tanításaiba, vagy legalábbis párhuzamot kell találniuk a kettő között.”¹⁵ Ahogy ezt egy újságíró napjainkban megfogalmazza: „Mexikó hagyományosan nagyon spirituális ország, és a mexikóiak számára sosem volt bonyolult új szenteket integrálni a pantheonjukba. A keresztény szenteket nem úgy tekintették, mint ami felváltja a régit, hanem mint egy meglévő új kiadását... Az antropológusok ezt a jelenséget szinkretizmusnak hívják.”¹⁶ Ez a gondolatmenet magyarázatot nyújt arra, ahogy a Guadalupei Szűz, az európai Kaszás és Miklós szentektől eltérően haláliszerűen megjelenő népi szent Santa Muerte alakjában.

Bár a katolikus egyház törekedett a bennszülött hagyományok szinkretizálására, a népi vallásosság elfogadásában természetesen nem tud átlépni egy bizonyos határt. Santa Muerte olyan népi szent, akit – mint később látni fogjuk – a hivatalos egyház már nem tud tolerálni. A népi vallásosság egymás mellett él a hivatalossal. Egyes kultusztevékenységeit az egyház elfogadja és beolvasztja, másokkal együtt tud élni és ismét másokat elutasít. A domináns hivatalos egyház megteheti, hogy behatárolja, hogy a népi vallásosságban mi az elfogadható, legitím. A kérdésnek van egy gender-politikai vetülete is: a tapasztalat azt mutatja, hogy a nők érintettebbek a népi vallásosságban, mint a férfiak. Ez annak is köszönhető, hogy a hivatalos vallási intézmények tagjai többnyire fehér, jómódú férfiak, és az ő látásmódjuk formálja az adott egyház tanításait, azt eredményezve, hogy a nők és a szegények lelki gyakorlata marginalizálódik.¹⁷

13 Kőszeghy Péter (főszerk.) 2005. Magyar Művelődéstörténeti Lexikon III., Budapest: Balassi Kiadó, 484.p.

14 U.o. 484.p.

15 Aguilar-Moreno, Manuel 2008. 531.p.

16 Holy Death. Megjelenés: 2011. február 9. <https://renelindner.wordpress.com/2011/02/09/holy-death/> [2015.08.01.]

17 Death as a Woman: The Rise of the Cult of Santa Muerte in Mexico and the United States. <http://www.inter-disciplinary.net/at-the-interface/wp-content/uploads/2013/03/Hedenborg.pdf> [2015.07.26.]

Szerelmi kötésektől a drokartellekig

A női hívők nagyobb száma persze egyáltalán nem meglepő, ha tudjuk, hogy a csontvázszentet eredetileg szerelmi ügyekben vélték kompetensnek. Laura Lee Roush antropológus saját bevallása szerint az 1990-es években találkozott vele először, mint szerelmi ügyek patrónusával.¹⁸ Egyes feljegyzések azonban már jóval korábbra teszik a Halál-tisztelet létezését. Az 1790-es években például iratok tanúsága szerint titkos társas összejövetelek összpontosultak a halál figurája köré, amelyek az egyház zaklatása miatt titokban működtek. Az 1940–50-es évekből antropológiai tanulmányokban bukkan fel a csontváz figura, szerelmi boszorkánytevékenységhez köthetően. Elsősorban akkor kérték a segítségét a nők, ha meg akarták büntetni hűtlen férjüket vagy szeretőjüket. Ebben a minőségében vörös ruhás ábrázolásait ismerjük.¹⁹

A drogokkal 1989-ben hozták először összefüggésbe a médiában, amikor a rendőrség egy drogüzér birtokán nagy mennyiségű emberi maradvány és rituális eszközök mellett megtalálták Santa Muerte szobrát is. Azóta a média számos alkalommal számolt be hasonló esetekről, ez a tény vezetett odáig, hogy a drokartellek védőszentjének tartják. Ebben a minőségében fekete ruhát visel.

A droggal kapcsolatos bűnözés az 1980-90-es években terjedt el széles körben Mexikóban. Az 1990-es évekig a kolumbiaiak tartották ellenőrzés alatt az Észak-Amerikai drogpiacon, azonban az USA ellenintézkedései a kolumbiaiakkal szemben kedvező helyzetbe hozta a mexikói drogbandákat. A piac megszerzése, illetve a kolumbiaiak kiszorítása folyamatosan erősödő erőszakhullámhoz vezetett. 2006-ban aztán, Felipe Calderon mexikói elnök a hadsereg bevonásával teljes körű drogháborút indított a kartellek ellen, amely úgy a kartelleken belül, mint a kartellek között jelentős számú halálesetekhez vezetett.²⁰ Paradox módon az eltökélt harc a kartellek ellen szándékának épp az ellenkezőjét érte el: az erőszak példátlan elterjedését.

Számunkra mindez azért érdekes, mert, ahogy fentebb már rámutattam: létbizonytalanság idején a társadalom és a halál viszonya megváltozik. Ahogy a középkorban a pestis és az állandósuló háborúk, úgy napjainkban a szélsőséges bűnözés generálja azt az állapotot, amelyben az emberek keresik a halál – amely bármikor lecsaphat – ellenszert. „A mexikóiak számára, akik az utóbbi tíz évben vérszesen közelről ismerkedhettek meg a halállal, a csontváz nagyon is valóságos és világos jelképe a mai állapotoknak”²¹ – vélekedik a témáról Luis González antropológus professzor. A halálfélelem elviselését segíti elő a Santa Muerte kultusz. És talán nem meglepő – bár a média mást sugall –, de a hívei között nem csak bűnözők, a törvény emberei is nagy számban képviselik magukat. Úgy tűnik, nem az számít, ki melyik oldalon áll, hanem az elmúlás közelségének félelmetesen egyetemes élménye.

18 Blumberg, Antonia 2014. Meet Santa Muerte, The Tequila-Loving Saint Comforting Both Criminals And The Marginalized. Megjelenés: 2014.07.11. http://www.huffingtonpost.com/2014/11/07/santa-muerte-saint-death_n_6108198.html [2015.05.12.]

19 Chestnut, R. Andrew 2012a: Devoted Death: Santa Muerte, the Skeleton Saint. New York: Oxford University Press.

20 U.o.

21 Guillermprieto, Anna 2011. Gyarló szentek. Megjelent: 2011. június 6. <http://www.ng.hu/Civilizacio/2011/06/NGArticle> [2015.05.20]

A hívek

Mint a fentiekből látható a közvélemény számára a szent a drogbűnözők védelmét látja el. Ez nem kis mértékben a médiának köszönhető, amely meglehetősen egyoldalú képet fest a jelenségről, amennyiben csak a szenzációszámra menő, bűnesetekkel kapcsolatos példákra tér ki. „A Santa Muertéhez hasonló kultuszok egyfajta öngazolást jelentenek az erőszakos bűncselekmények elkövetésébe megfásult bűnözőknek.”²² Nagyon népszerű a börtönökben, olyanok között, akik számára a hivatalos egyház szentjei nem jelentenek alternatívát, hiszen Santa Muerte – velük ellentétben – nem követel erkölcsös életmódot jótéteményeiért. Népi szent lévén, aki nincs kanonizálva, mindenki a saját képére formálhatja. Ezeknek a bűnözőknek ő egy „rosszlány”, aki nem csak külsejében, de temperamentumában is különbözik a Guadalupei Szűztől. Ajándékoznak neki tequilát, dohányfüstöt (az adományozó maga szívja el a cigarettát/szivart, és a füstjét fújja a szoborra), csokoládét. Innen nézve a halál közelsége jelenti a vonzerőt a hívek számára. Közel kerülnek a halálhoz, így hétköznapivá, családiassá válik.²³ Mindezt elősegíti, hogy a Santa Muerte a népi vallásosság megnyilvánulása, amely „hajlamos lehet legitimálni az erőszakot és az elnyomást, a hivatalos intézményrendszer eszközeinek és kontrolljának hiányában.”²⁴ Azaz „... a csontváz szent tisztelete keretet adhat a bánásmódnak és az azt igazoló cselekményeknek a rendkívül brutális mexikói alvilágban.”²⁵

De követői között ott látjuk a nőket, akik szerelmi bánatukban keresik a szent kegyét. Segítségét kérik, hogy büntesse meg hűtlenkedő párjukat. Fentebb már említettem, hogy a női szempont amúgy is másodlagos a hivatalos egyházban, ami hajlamosabbá teszi őket a népi szentek követésére. De nem ők az egyetlen marginális csoport, amelynek tagjai között népszerű a Santa Muerte. Természetesen a bűnözőket, prostituáltakat is lehet marginális csoportnak tekinteni, de mindenképpen ki kell itt emelnünk az LGBT társadalom tagjait. Ők már New Yorkban is megalapították a maguk Santa Muerte közösségét (ami kevésbé megszokott, hiszen a szent ugyan jelen van az USA-ban, de elsődlegesen a mexikói határ mentén), vezetőjük pedig transz-nemű.²⁶ A kultusz nagyon népszerű Mexikó transz-nemű szex-munkásai között is. Ők szintén hasonlóan látják magukhoz a szentet, akit az egyház – hozzájuk hasonlóan – marginalizál és gyanakvással figyel. Máskülönb a halál közelsége itt is meghatározó, akárcsak a félelem a homo- és transzfóbiától.²⁷ Itt megemlítendő, hogy a csontvázszenet „kvázi” egyháza vállalta fel „a homoszexuális párok ’templomi’ esketését Mexikóvárosban, miután a helyi önkormányzat törvényesnek ismerte el az azonos neműek házasságát.”²⁸ Persze, ahogy ez a későbbiekben majd látszik, nem minden az, aminek látszik.

A hívek társadalmi hovatartozás szempontjából kimondottan széles skálán mozognak. A hívők között vannak egyetemi tanulók, taxisofőrök, középosztálybeli háziasszonyok, drogátlerek, politikusok, zenészek, orvosok, ügyvédek stb.²⁹

22 Mítosz és legenda: lezárták a Bagdad Beachre vezető utat a Szent Halál követői. Megjelenés: 2014. január 14. <http://www.globoport.hu/16547/mitosz-es-legenda-lezartak-a-bagdad-beachre-vezeto-utat-a-mexikoi-szent-halal-kovetoi/> [2015.05.24]

23 Blumberg, Antonia 2014.

24 Death as a Woman i.m.

25 U.o.

26 Blumberg, Antonia 2014.

27 Death as a Woman i.m.

28 A kitalált egyháza vállalja a meleg esketését Mexikóvárosban. Eredeti megjelenés: 2010. január 11. <http://www.hatter.hu/hirszolgalat/a-kitazitottak-egyhazi-vallalja-a-meleg-esketeset-mexikovarosban> [2015.08.01.]

29 Chestnut, R. Andrew 2012b.

Santa Muerte és a katolikus egyház

Kérdéses, hogy egy olyan erősen hívő társadalomban, mint a mexikói, hogyan tehetett szert ekkora népszerűsége egy „szent”, akit a domináns katolikus egyház nem lát szívesen. Sőt, ahogy látni fogjuk, ennél sokkal tovább megy.

A bevett egyházak nem feltétlenül toleránsak a népi kultuszok iránt, de a Santa Muertével kapcsolatos vélemény kimondottan és végletesen negatív. A hivatalos egyházak vélekedése a kérdésben azért is fontos, mert normateremtő szerepük miatt a közösség számára meghatározó. Márpedig egy olyan esetben, ahol a közvéleményt formáló média ilyen sötét képet fest a jelenségről, az elhatárolódás szinte biztos, csupán a mértéke a kérdéses. Ráadásul: „Keresztény perspektívából nézve: Krisztus legyőzte utolsó ellenségét – a halált – feltámadása által. Így a halál figurájának imádata egyenértékű Krisztus ellenségének tiszteletével, vagy a Sátánéval.”³⁰

Összességében véve, mind a katolikus, mind a protestáns egyházak sátáninak tekintik a kultuszt. Nem tanulság nélkül való elolvasni egy csokorra valót képviselőik e témában tett nyilatkozatai közül:

- „Gianfranco Ravasi kardinális, a Kultúra Pápai Tanácsának elnöke Mexikóvárosban nyilvánosan kijelentette, hogy a Szent Halál tisztelete blaszfémikus és teljesen szemben áll a katolikus kereszténységgel. „Vallásunk az életet ünnepli, itt azonban ti a halált tisztelitek” – mondta rosszállóan.”³¹
- A mexikói püspök deklarálta: „A Santa Muerte kultusz egy szekta. Aki ennek a szektának a karmai közé kerül, elkeseredett. Ez a kétségbeesés nem gazdasági jellegű, inkább spirituális természetű. A katolikusok, akik ehhez a szektaéhoz tartoznak, súlyos bűnt követnek el: a bálványimádás bűnét.”³²
- Hugo Valdemar, a mexikói érsekség szóvivője: „A Szent Halál kultusza romboló. Istenkáromló, ördögi és nyilvánvalóan antikulturális.”³³

Ugyanakkor meg kell említenünk, hogy a kultusz terjedésében a hivatalos egyházaknak is fontos szerep jut. A katolikus egyház Mexikóban a kezdetektől fontos volt, mint szociális intézmény is, amely kiállt a gyengék mellett. „...a szerzetesek az indiánok állhatatos védelmezőinek bizonyultak, a barátok védték meg őket a spanyolok által elkövetett igazságtalanságoktól.”³⁴ Most azonban több a témához hozzászóló egyöntetű véleménye szerint az egyház és a gondjaira bízott lelkek hagyományosan jó viszonya már a múlté. Vélemények Santa Muerte követőiktől:

„Az emberek Tepitoban keményen dolgoznak, nem keresnek sokat és a hivatalos egyház nem törődik velük. A Santa Muerte igen.”³⁵

„Santa Muerte a mi megmentőnk, a mi fényünk. Nagyon nehéz kifejezni mit jelent nekünk. Ő megvédi azokat, akiket senki nem fog megvédeni” [értsd: az egyház sem B.A.].

„A katolikus egyház elvesztette a kapcsolatot a híveivel. Az átlagos mexikói nem érzi, hogy az egyház az ő érdekében munkálkodna... Santa Muerte betölti a spirituális

30 Blumberg, Antonia 2014.

31 Petrőcz Jolán 2013. A halált választották védelmül. Megjelenés: 2013. június 21. http://www.hetek.hu/hit_es_ertekek/201306/a_halalt_valasztottak_vedelemul [2015.08.20.]

32 Holy Death: i.m.

33 Inside Santa Muerte, Mexico's Fast-Growing Death Cult. <http://www.vocativ.com/culture/photos/santamuerte/> [2015.08.20.]

34 Aguilar-Moreno, Manuel 2008. 534.p.

35 Holy Death: i.m.

úrt. Meghallgat minket és igazán szeret minket. Ez az, amiért egyre több és több ember kéri a segítségét.”³⁶

Laura Lee Roush szerint az emberek egyházzal szembeni kiábrándultságának egyik magyarázata a Felszabadítás Teológiájához³⁷ köthető. A Felszabadítás Teológiája a 1960-as években született meg Latin-Amerikában, válaszul a szegénységre, nyomorra, a diktátorok által elkövetett túlkapásokra. Követői szerint (akik teológusok voltak) a megváltás felszabadulás az igazságtalanság alól, ennek érdekében pedig a marxista ideológia bizonyos szintű felhasználásától sem riadtak vissza. Egyes, a mozgalmat támogató papok még a politikába is belebonyolódtak. Az egyház mindezt hivatalosan elítélte, elutasította. Az 1990-es években a mozgalom hanyatlásnak indult, és az emberek, akiket eddig támogattak a radikális papok, magukra maradtak. „ [A Santa Muerte hit] együtt járt a más szentekbe vetett hit elvesztésével, így hát igazán bonyolult helyzet alakult ki Mexikóban, ahol az emberek úgy érezték, már nem fordulhatnak a katolikus egyházhoz.”³⁸

Úgy tűnik az emberek bizalma megrendült az uralkodó katolikus egyházban és más utakat keresnek lelki igényeik kielégítésére, más magyarázatokat kérdeéseikre.

Vallási gyakorlatok és intézményesülés

A hívek többsége gyakorló katolikus és nem tesz különbséget kétfajta hite között. Valójában a szent kultusza praktikus oldalról szemlélve a katolikus szentekét utánozza. A hívek ajándékokkal, áldozatokkal halmozzák el a szentet – amelyet változatos méretű szobrok testesítenek meg – és ezekért az ajándékokért cserébe szívességet várnak el. Az ajándék a fentebb már említett módon lehet élelmiszer: csokoládé, kávé, dohány(-füst), tequila (ez meglehetősen egyedinek tűnik), cukorka. Használatos a virág is, de a leggyakoribb a gyertya, ami szintén emlékeztet a katolikus gyakorlatra. A gyertyák és szobrok színe változatos és nem jelentés nélkül való: lehet fekete, e színben kötődik a drokartellekhez és a bosszúhoz; vörös, így a szerelmi praktikákért felelős; zöldben a jogi bajokon segít, aranyban bőséget ad és így tovább.

Az áldozatok bemutatásán kívül természetesen imádkoznak hozzá, illetve „egyres nők a csontvázat menyasszonyi ruhába öltöztetik, mert ezzel kérik, hogy találjanak férjet, vagy nyerjen büntetést hűtlen társuk.”³⁹

Mindezekhez természetesen eszközkészletre van szükség. A Santa Muerte kultusz kellékeit számos helyen meg lehet vásárolni, úgy Mexikóban, mint az USA-ban. És e kellékek eladási mutatói egyértelműen árulkodnak a szent népszerűségének növekedéséről. A 2000-es évektől a hívek gyarapodása ismét nekilendült: a kegytárgybolt tulajdonosok az érdeklődés felfutásáról beszélnek. Egyikük szerint 2004 óta az eladásnak több mint a felét teszik ki a Santa Muerte termékek.⁴⁰

És hogy a hívők számának ilyen szintű tömegesedése elvezet e az intézményesüléshez? Vannak rá kísérletek, de a katolikus egyház ellenállása miatt ez nehéz út lesz. Santa

36 Inside Santa Muerte: i.m.

37 A témáról lsd. bővebben: Houtart, François 2006. A felszabadítási teológia jelenlegi helyzete Latin Amerikában (2006. december) http://epa.oszk.hu/01700/01739/00075/pdf/EPA01739_eszmelet_90_2011_063-073.pdf [2015.07.18.]

38 Blumberg, Antonia 2014.

39 Petrőcz Jolán: i.m.

40 Introduction: Blue Candle. <https://matskut.helsinki.fi/bitstream/handle/123456789/418/Devoted%20to%20death.pdf?sequence=4> [2015.05.20.]

Muerte nem bevett, nem kanonizált szent, ami egyébiránt sokat hozzá tesz vonzerejéhez, hiszen így mindenki szabadon értelmezheti a saját képére, ezért kérdéses, hogy a kultusz hivatalos útra terelése nem veti e vissza a terjedését.

A sokáig titkos, illegális módon terjedő kultusz első nyilvános oltárát 2001-ben Enriqueta Romero állította, egy középkorú, műveletlen, szegény sorsú asszony – a tipikus Santa Muerte hívő –, aki Tepitóban él (itt történt az oltár felállítása), egy bűnözéstől erősen sújtott területen. Azóta is őrzi a szentet, nem is véletlenül talán, hiszen ma már arany ékszerek díszítik a szobrot. November 1-én ünneplik a Szentet, és talán nem érdektelen megemlíteni, hogy, ahogy Tepito wikipédiás szócikkében szerepel: a környék hivatalos védelmezője Assisi Szt. Ferenc, azonban a többség számára már Santa Muerte az igazi védőszent.⁴¹

Ennél is továbbment David Romo „atya”, aki önmagát jelölte ki a Santa Muerte főpapjának. Egyházat is szervezett Iglesia Santa Católica Apostólica Tradicional Mex-USA (ISCAT) néven. Ők voltak azok, akik felvállalták a homoszexuálisok esketését Mexikóvárosban. Azonban David Romo kétes egzisztenciája inkább árt, mint használ a Szent hírnevének: 2011 januárjában a „tiszteletreméltó” atyát emberrabló hálózat vezetése és pénzmosás vádjával letartóztatták, amiről a nemzetközi média széles körben adott hírt.⁴²

Összegzés

Santa Muerte különleges jelenség a hiedelmek világából, különleges körülmények összejátszásának szülötte. Titokzatos népi babonából – köszönhetően a Mexikóban uralkodó állapotoknak – a hivatalos egyházzal vetélkedő kultusszá vált. A domináns egyház természetesen – és nem csak a saját elveivel homlokegyenest ellentétes tanításai miatt – mindent megtesz, hogy akadályozza a terjedését. A médiában kialakult kép, amelyet elsősorban a drokartellek a kultuszban játszott szerepe diktál, elméletileg szintén a széles körű elterjedés ellen hat. A kultusz mégis él és hódít. Rámutat, hogy nem szabad alábecsülnünk az emberek igényét spirituális terük kialakítására, amelyet természetesen a világ diktál, amelyben élnek. Mert hiába a hivatalos intézmények, úgy, mint az egyház és az állam, és hiába a média elítélő véleménye, hírei a drogos/terjesztő hívekről és a Szent nevében elkövetett rituális gyilkosságokról⁴³ a Santa Muerte népszerűsége töretlen, követői pedig az intézményesülés igényével lépnek fel. S bár ennek a valószínűsége egyelőre nem nagy, kétség nem fér hozzá, hogy a csontvázszent még sokáig fog hódítani, különösen, ha a Mexikói közállapotok – egyes társadalmi rétegek marginalizálódása, a bűnözés helyzete stb. – nem változnak gyökeresen.

41 Tepito. https://en.wikipedia.org/wiki/Tepito#cite_note-oriana0709-24 [2015.08.08.]

42 Mexico has arrested the leader of Santa Muerte 'church'. <http://articles.latimes.com/2011/jan/05/world/la-fg-mexico-death-saint-20110106>; Mexico arrests Saint Death cult leader. <http://www.theguardian.com/world/2011/jan/05/mexico-arrests-saint-death-cult>; Drug wars, civil unrest and now Mexico has to deal with a Holy Death Cult: High priest arrested over kidnapping and extortion. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1344235/Holy-Death-Cults-high-priest-David-Romo-arrested-Mexico-City.html> [2015.08.08.]

43 Rákócza Richárd 2012. Újjáéled az emberáldozat Mexikóban. Megjelenés: 2012. április 2. <http://nepszava.com/2012/04/amerika/ujjaeled-az-emberaldozat-mexikoban.html> [2015.06.25.]

Irodalom

- A kitzasztottak egyháza vállalja a melegek esketését Mexikóvárosban. Megjelenés: 2010. január 11. <http://www.hatter.hu/hirszolgalat/a-kitaszitottak-egyhaza-vallalja-a-melegek-esketeset-mexikovarosban> [2015.08.01.]
- Aguilar-Moreno, Manuel 2008. *Élet az aztékok földjén*. Debrecen: Gold Book Kft.
- Blumberg, Antonia 2014. *Meet Santa Muerte, The Tequila-Loving Saint Comforting Both Criminals And The Marginalized*. Megjelenés: 2014.07.11. http://www.huffingtonpost.com/2014/11/07/santa-muerte-saint-death_n_6108198.html [2015.05.12.]
- Chestnut, R. Andrew 2012a. *Devoted Death: Santa Muerte , the Skeleton Saint*. New York: Oxford University Press.
- Chestnut, R. Andrew 2012b. *Santa Muerte: Mexico's Devotion to the Saint of Death*. Megjelenés dátuma: 2012. augusztus 3. http://www.huffingtonpost.com/r-andrew-chestnut/santa-muerte-saint-of-death_b_1189557.html#s593726 [2015.07.25.]
- Death as a Woman: The Rise of the Cult of Santa Muerte in Mexico and the United States*. <http://www.inter-disciplinary.net/at-the-interface/wp-content/uploads/2013/03/Hedenborg.pdf> [2015.07.26.]
- Drug wars, civil unrest and now Mexico has to deal with a Holy Death Cult: High priest arrested over kidnapping and extortion*. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1344235/Holy-Death-Cults-high-priest-David-Romo-arrested-Mexico-City.html> [2015.08.08.]
- Eco, Umberto (szerk.) 2007. *A rótság története*. Budapest: Európa.
- Guillermoprieto, Anna 2011. *Gyarló szentek*. Megjelent: 2011. június 6. <http://www.ng.hu/Civilizacio/2011/06/NGArticle> [2015.05.20]
- Holy Death*. Megjelenés: 2011. február 9. <https://renelindner.wordpress.com/2011/02/09/holy-death/> [2015.08.01.]
- Houtart, François 2006. *A felszabadítási teológia jelenlegi helyzete Latin Amerikában* (2006. december) http://epa.oszk.hu/01700/01739/00075/pdf/EPA01739_eszmelet_90_2011_063-073.pdf [2015.07.18.]
- Inside Santa Muerte, Mexico's Fast-Growing Death Cult*. <http://www.vocativ.com/culture/photos/santamuerte/> [2015.08.20.]
- Introduction: Blue Candle*. <https://matskut.helsinki.fi/bitstream/handle/123456789/418/Devoted%20to%20death.pdf?sequence=4> [2015.05.20.]
- Kőszeghy Péter (főszerk.) 2005. *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon III*. Budapest: Balassi Kiadó.
- Lomnitz, Claudio 2008. *Death at the Idea of Mexico*. New York: Zone Books.
- Mexico arrests Saint Death cult leader*. <http://www.theguardian.com/world/2011/jan/05/mexico-arrests-saint-death-cult> [2015.08.08.]
- Mexico has arrested the leader of Santa Muerte 'church'*. <http://articles.latimes.com/2011/jan/05/world/la-fg-mexico-death-saint-20110106> [2015.08.08.]
- Mítosz és legenda: lezárták a Bagdad Beachre vezető utat a Szent Halál követői*. Megjelenés: 2014. január 14. <http://www.globoport.hu/16547/mitosz-es-legenda-lezartak-a-bagdad-beachre-vezeto-utat-a-mexikoi-szent-halal-kovetoi/> [2015.05.24]
- Pallag Zoltán: *Az akasztófahumorista: José Guadalupe Posada (1852-1913)* <http://kunszt.reblog.hu/az-akasztofahumorista-jose-guadalupe-posada-1852-1913> [2015.07.29]

- Petrőcz Jolán 2013. A halált választották védelmül. Megjelenés: 2013. június 21.
http://www.hetek.hu/hit_es_ertekek/201306/a_halalt_valasztottak_vedelemul
[2015.08.20.]
- Rákócza Richárd: Újjáéled az emberáldozat Mexikóban. Megjelenés: 2012. április 2.
<http://nepszava.com/2012/04/amerika/ujjaeled-az-emberaldozat-mexikoban.html>
[2015.06.25.]
- Tepito. https://en.wikipedia.org/wiki/Tepito#cite_note-oriana0709-24 [2015.08.08.]
- Wolf, Eric 1958. A Guadalupei Szűz - Mexikó nemzeti szimbóluma. Megjelenés:
Journal of American Folklore, LXXI (1958), 34-39. www.sze.hu/mtdi/gyoreuro-pa/R%E9sztematik%E1k/WOLFGUAD.DOC [2015.07.25]